

DISKUSIA

Sú tzv. vyššie subtatranské príkrovy a silický príkrov súčasťou gemerika?

JÁN MELLO*

Belong the higher Subtatric nappes and the Silica nappe to the Gemic unit?

The Silica nappe lies tectonically everywhere over the Gemic unit, therefore should be not its constitutive part. This nappe belongs to a new tectonic unit of the Western Carpathians named as Silicic probably together with the so called higher Subtatric nappes.

V našej geologickej literatúre sa často používa termín gemeridné mezozoikum. Označujú sa ním nielen mezozoické horninové masy oberostalpínskeho typu nachádzajúce sa v oblasti Spišsko-gemerského rudohoria, Stratenskej hornatiny, Galmusa, Muránskej planiny a Slovenského krasu („severogemeridné mezozoikum“, „juhogemeridné mezozoikum“), ale od interpretácie J. Bystrického (1964, 1973), A. Bieleho — J. Bystrického — O. Fusána (1968) a D. Andrusova — J. Bystrického — O. Fusána (1973) sa používa aj na označenie príslušnosti tzv. vyšších subtatranských príkrovov (höchsten subtatrischen Decken sensu D. Andrusov 1939, Obersubtatrika sensu D. Andrusov 1968).

Opodstatnenosť zaraďovať tieto prevažne triasové komplexy do gemerika sa stala spornou po vymedzení silického príkrovu (H. Kozur — R. Mock 1973, D. Andrusov 1975) a po ďalšom spresnení jeho rozšírenia a náplne (J. Mello et al. 1975, H. Kozur — R. Mock 1977 a i.).

Silický príkrov je rozsiahle horizontálne alebo subhorizontálne uložené príkrovové teleso, dnes už rozrušené mladšou tektonikou a eróziou, ktorého litostratigrafickú náplň tvoria horninové komplexy oberostalpínskeho typu nepostihnuté účinkami metamorfózy. V Spišsko-gemerskom a Veporskom rudohorí, Stratenskej hornatine a Galmuse, v Slovenskom krase, Rudabánskych vrchoch a možno aj v Bükku je nasunutý na rozlične metamorfované komplexy.

V podstate takto ho pod názvom „Decke des inneren Gürtels“ (Ostalpin 2 + 3) vyčlenil už V. Uhlig (1907), ale prešlo viac ako pol storočia, kým sa jeho názor prijal. Je zaujímavé, že J. Uhlig vymedzil aj príkrov Maďarského stredohoria, ktorý sa spomína čoraz častejšie (Decke des Ungarischen Mittelgebirges — Ostalpin 4) a pokladal ho za vyšší ako „Decke des inneren Gürtels“.

* RNDr. Ján Mello, CSc., Geologický ústav Dionýza Štúra, Mlynská dolina 1, 809 40 Bratislava

Metamorfované komplexy v podloží silického príkrovu sa dnes zaraďujú do gemerika a veporika, príp. bukovika. Vzhľadom na otázku z úvodu nášho príspevku je dôležité zdôrazniť najmä príkrovovú pozíciu silického príkrovu na gemeriku, resp. bukoviku, čo možno zreteľne pozorovať tak na juhu v Slovenskom krase (napr. v údolí Čremošnej a Blatnice pri Bôrke, v Turnianskej kotline a inde), v strede (Kobeliarovo, Radzim, Spitzenhügel), ako aj na severe Spišsko-gemerského rudohoria (Galmus, príkrovové trosky pri Kojšove a Košickej Belej). Ťažšie sa plocha príkrovového nasunutia hľadá iba v Stratsenskej hornatine. Je alebo na báze strednotriasového karbonátového komplexu (I. Varga 1978), na báze spodnotriasových súvrství, alebo prebieha neidentifikovaná v paleozoických horninách.

Podobný problém s hľadaním bázy silického príkrovu ostatne existuje na jednom mieste aj v Slovenskom krase, kde sa už existencia silického príkrovu všeobecne uznáva. V brusnickej antiklinále spodnotriasové súvrstvia silického príkrovu plynule (!) prechádzajú do permských, ktoré transgresívne spočívajú na staropaleozoických, ktoré sa porovnávajú s gelnickou sériou. Paleozoikum brusnickej antiklinály je teda alebo súčasťou silického príkrovu, alebo je gemeridné. V tomto prípade sa plocha príkrovového nasunutia identifikuje aspoň tak ťažko ako v Stratsenskej hornatine.

Ak silický príkrov spočíva na gemeriku (a nielen na ňom) všade v tektonickej pozícii, nemôže ísť zároveň o jeho súčasť. Preto je nesprávne označovať horninové komplexy silického príkrovu ako gemeridné.

Silický príkrov patrí do novej tektonickej jednotky prvého radu, ktorá bola označená ako silicikum (J. Mello in J. Mello et al. 1976, tiež in T. Gregor et al. 1976, J. Mello — M. Polák 1978).

Takáto interpretácia, ako na to poukázal už A. Biely (1977), sa však musí odraziť aj v novom tektonickom zaradení trosiek tzv. vyšších subtransných príkrovov, ktoré, podobne ako silický príkrov, nemožno naďalej pokladať za gemeridné.

To, či sa príkrov Drienka, strážovský, nedzovský, jablonický, havranický a veternický príkrov, ako aj príbuzné vývoje v podloží stredoslovenských neovulkanitov zaradia do jednotky silicika alebo hronika, záleží od toho, či sa bude akceptovať predstava o tektonickej a faciálnej samostatnosti týchto príkrovov (D. Andrusov 1939, 1968, 1975, A. Biely — J. Bystrický — O. Fusán 1968, D. Andrusov — J. Bystrický — O. Fusán 1973), alebo sa budú pokladať iba za faciálne odlišné šupiny alebo digitácie chočského príkrovu. Prvá alternatíva, teda samostatnosť a zaradenie do silicika, sa zdá byť t. č. opodstatnenejšia.

Domovská oblasť silicika nie je doteraz presne známa, predbežne sa odvodzuje alebo z „gemerskej jazvy“ (H. Kozur — R. Mock 1973, D. Andrusov 1975, H. Kozur — R. Mock 1977, R. Mock 1978) alebo z oblasti Szendrő (Szendrő-silicikum, M. Maheľ 1978).

Je možné, že ani jedna z týchto alternatív nebude konečná, pretože proti obidvom možno uviesť vážne námietky. V prvom prípade je to ťažko vysvetliteľný mechanizmus presúvania príkrovov na dve strany, v druhom prípade nemožno uspokojivo vysvetliť niektoré faciálne a paleogeografické fakty (H. Kozur — R. Mock 1977).

Skutočné gemeridné mezozoikum treba hľadať v nadloží rožňavsko-železníckej série, kde sú šupiny meliatskej série najčastejšie, ale to, či táto séria patrí naozaj do jednotky gemerika alebo bukovika (M. Maheľ 1975, K. Szepesházy 1975), nie je doteraz vyriešené.

Doručené 4. 1. 1979

LITERATÚRA

- Andrusov, D. 1939: Die neuen Auffassungen des Baues der Karpathen. Mitt. Geol. Gesell. (Wien), Bd XXX (1937), S. 157—185.
- Andrusov, D. 1968: Grundriss der Tektonik der Nördlichen Karpathen. Bratislava, Vyd. SAV. 188 S.
- Andrusov, D. 1975: Aperçu bref du bati des Carpathes occidentales. Report 10th Congr. Balk. Geol. Ass., Gen. Proc., Bratislava, p. 95—108.
- Andrusov, D. — Bystrický, J. — Fusán, O. 1973: Outline of the Structure of the West Carpathians. Guide-book for geological excursions. X Congress of CBGA, Bratislava, Geologický ústav D. Štúra, p. 1—47.
- Biely, A. 1977: „Gemerikum“ v Trábečskom pohorí. [“Gemerikum” dans la montagne de Trábeč (Res.)]. Geol. práce, Spr. (Bratislava), 67, s. 163—168.
- Biely, A. — Bystrický, J. — Fusán, O. 1968: De l'appartenance des nappes des Karpates occidentales. Rep. XXIIIrd Session IGC, Prague 1968, Sect. 3 Orogenic Belts, p. 87—92.
- Bystrický, J. 1964: Stratigrafia a vývin triasu série Drienka. Spr. geol. výsk. v roku 1963, Bratislava.
- Bystrický, J. 1973: Triassic of the West Carpathians Mts. Guide to Excursion D. X. Congr. of KBGA, Bratislava, Geol. Inst. D. Štúr, 137 p. + Supplement 21 p.
- Gregor, T. et al. 1976: Vysvetlivky ku geologickej mape, list Jelšava 1 : 25 000. Manuskript — GÚDŠ Bratislava — AP 5 702. 124 s.
- Kozur, H. — Mock, R. 1973: Zum Alter und zur tektonischen Stellung der Meliata-Serie des Slowakischen Karstes. Geol. zbor. Geologica carpath. (Bratislava), 24, 2, S. 365—374.
- Kozur, H. — Mock, R. 1977: Conodonts and Holoturian Sclerites from the Upper Permian and Triassic of the Bükk Mountains (North Hungary). Acta mineral. petrogr. (Szeged), 23/1, p. 109—126.
- Maheľ, M. 1978: Some Particularities of Development of the European Alpides and West Carpathians Mainly from the Viewpoint of New Global Tectonic. Geol. zbor. Geologica carpath (Bratislava), 29, 1, p. 1—18.
- Maheľ, M. 1975: Postavenie gemerika. — Position of Gemeric. Mineralia slov., 7, 3, s. 33—52.
- Mello, J. et al. 1975: Mladšie paleozoikum a mezozoikum gemerika a príľahlej časti Čiernej hory. Mineralia slov. 7, 4, s. 29—63.
- Mello, J. et al. 1976: Vysvetlivky k základnej geologickej mape 1 : 25 000, list Kameňany — GÚDŠ Bratislava.
- Mello, J. — Polák, M. 1978: Facial and Paleogeographical Outline of the West Carpathians Middle Triassic (Illyrian — Langobardian). In: Paleogeografický vývoj Západných Karpát, Bratislava, GÚDŠ, p. 301—314.
- Mock, R. 1978: Nové poznatky o južných častiach Západných Karpát (Knowledge recently gained about the southern parts of the West Carpathians). In: Paleogeografický vývoj Západných Karpát, Bratislava, GÚDŠ, s. 321—341.
- Szepesházy, K. 1975: Az észkekeleti-Kárpátok földtani felépítésének és a kárpáti térségben való nagyszerkezeti helyzetének vázlata. (Geological Setting of the NE-Carpathians and Their Position in the Carpathian System). Általán. földt. szemle (Budapest), 8, p. 25—59.
- Uhlig, V. 1907: Über die Tektonik der Karpaten. Sitz.-Ber. Akad. Wiss. (Wien), 116, 1.
- Varga, I. 1978: Palealpine geodynamics of the Western Carpathians. Mineralia slov., 10, p. 385—441.